

ВИНИКНЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ РОЗВИТОК НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ХАРАКТЕРИСТИКА

Сьомін О.Є.,

здобувач вищої освіти магістра

Науковий керівник: д.ю.н., професор Калиновський Б.В.,

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ Україна

У доповіді досліджується історія виникнення та розвитку прав людини в Україні. Даються висновки та рекомендації.

Ключові слова: права людини, історія виникнення, розвиток, правила, заборони.

У процесі формування усього живого на безмежних просторах планети Земля, у ході еволюції та перетворень виникла перша первісна людина – Номо. Так, з розвитком та еволюцією їй довелося жити не тільки у гармонії із природою, а й із собі подібними людьми. Первісне суспільство, складалося переважно з невеликих сімей, які пізніше формували у свою чергу племена.

Для створення спільного процесу життєдіяльності та уникнення хаосу встановлювалися так звані правила або заборони. Життя і поведінка людей первісного суспільства всебічно і детально регулювались цілим комплексом норм, до якого входили правила співіснування, вимоги моралі та приписи релігії. Встановлені в родовому суспільстві норми мали імперативний характер, їх виконання забезпечувалось силою звички, традицій, повагою та авторитетом глави роду, старійшин, вождя. Будь-яке відхилення від встановленого зразка поведінки піддавалось загальному осуду, розглядалось усім колективом, який і визначав санкції за порушення мононорм, що

історично були першим різновидом соціальних норм. Такими санкціями, зокрема, були побиття, вигнання з роду тощо.

Тому, правила, які існували у первісному суспільстві хоч і мали імперативний характер для людей та несли за собою санкції, проте вони не були правом, яким ми звикли його бачити. Звичне для нас право виникає із появою держави, в якій з'являються спеціальні органи і посадові особи, які починають розглядати факти порушень норм і застосовувати санкції до порушників. Згодом ці органи набувають ознак судової влади, а їх посадові особи починають здійснювати свої функції на постійній основі. Держава через ці органи санкціонує звичаї і норми первісного суспільства та в процесі судової практики започатковує нові. Зі зміцненням держави як основної форми організації суспільства з'явилися письмові джерела права – закони, кодекси, зводи законів. Фізична і соціальна нерівність, історичні, демографічні й інші фактори визначали різний зміст правових норм [1, с. 43].

Так, на території України, у ході розвитку та розквіту величезної на той час держави, яка мала назву Русь із центром сучасної столиці в місті Києві, почало існувати та бере свій початок так зване *українське право*. На думку вітчизняних науковців, вперше воно було представлено у вигляді укладених міжнародних договорів київськими князями: Олегом (907 і 911 рр.) та Ігорем (945 р.) з греками. Однак, основним джерело права Русі стали норми, що входили до збірки законів «Руська Правда», яка була видана у період правління князя Ярослава. Дана збірка протягом декількох століть повністю регулювала правове, соціальне та економічне життя на Русі та у князівствах, що постали з неї. Було кодифіковано карне, карно-процесуальне, торгівельне, спадкове, майнове та цивільне право, що виразилося, наприклад, у чітко визначеній системі штрафів, загальноприйнятій системі ведення кримінальних розслідувань та судових справ, законодавчому підтвердженні майнового розшарування суспільства [2].

«Правда» була досить демократичною, як на той час, адже гарантувала захист усім вільним верствам населення і, з часом, замінила смертну кару та

фізичні покарання штрафами. «Руська правда» стала основою правових систем Литви, Польщі, Московії, Гетьманщини. Подекуди, у невеликих містечках та селах скорочені редакції «Правди» використовувалися до XVII ст.

Наступним нормативно-правовим актом, що є надбанням українського народу, який подібний за вагомістю та об'єм, можна виділити «Пакти і Конституції законів і вільностей Війська Запорозького між Гетьманом Пилипом Орликом та між старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким 1710 р.». Документ став результатом тривалого процесу розвитку свідомості політичної еліти українців, розвитку форм держави і права в тогочасній Україні, культури українського суспільства в цілому. Упродовж першого десятиліття XVIII ст. вузьке коло української політичної еліти Гетьманщини, прихильники гетьмана Івана Мазепи, організовували таємні зібрання для обговорення стану справ у державі. Вивчали політичні документи, які містилися у книгозбірнях, архівах [3, с. 122-141].

Конституція Пилипа Орлика є унікальною, вона вперше в світі встановлює поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, а також запроваджує принцип делегування прав. Наступним важливим кроком у проголошенні прав людини в Україні була доба Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки. «III Універсал» Української Центральної Ради проголошував «свободу слова, друку, віри, зібраннів, союзів, страйків, недоторканності особи і мешкання, право і можливість уживання місцевих мов у зносинах з усіма установами». Згідно до Закону Української Центральної Ради «Про національно-персональну автономію» від 9 січня 1918 р., російському, єврейському, польському та іншим народам в Україні надавалась національно-персональна автономія для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їхнього національного життя. Також, великий внесок у поглядах на права людини був внесений у результаті прийняття Конституції УНР 29 квітня 1918, яка

проголошувала державну незалежність і територіальну цілісність УНР, рівність прав громадян, демократичні свободи. Однак, через гетьманський переворот Конституція УНР 1918 р. не набрала чинності, проте залишила однозначно фундамент для подальшого удосконалення основ правотворчої діяльності українського народу. [3, с. 259]. Період історії України, коли її території перебували у складі СРСР, приніс чотири Конституції УРСР 1919, 1929, 1937 та 1978 років. Особливістю, яка була притаманна для більшості із вказаних законів було те, що розділи з основних прав та обов'язків громадян розміщалися після розділів з основ суспільного ладу і політики. Даний факт свідчив про пріоритет держави і суспільства над особою та громадянином. Варто зауважити, що зміст основних законів прийнятих радянською владою не мали зв'язку із реальним становищем справ, які відбувалися у житті громадян. До прикладу Конституція 1978 року проголошувала право на житло, а реально його не вистачало, або конституційне право на свободу слова не здійснювалося, а на практиці існувала жорстока державна цензура. Отже, зазначені юридичні документи принесли здебільшого яскравий урок для українського права, що виражався у засвоєнні помилок, яких не варто повторювати [4].

Значним етапом у розвитку прав людини на українській землі стало прийняття 28 червня 1996 року незалежною Україною Конституції. Основний закон молодій державі отримав найвищі оцінки від вітчизняних та зарубіжних науковців. За переліком гарантованих прав і свобод, Конституція України є однією з найдемократичніших у світі. За 26 років з моменту ухвалення до Конституції України було внесено 6-сть змін. Востаннє вони були внесені 2 червня 2016 в частині правосуддя. Її удосконалення не стоїть на місці, а постійно ведуться дискусії одо необхідності прийняття нових змін аби відповідати міжнародним стандартам [5, с. 132].

Висновки.

Отже, протягом існування соціуму, людські права є невід'ємною частиною нормальної життєдіяльності. Розвиток прав людини на території України залежав від певного періоду історії. Були моменти коли українська держава випереджала інші держави Європи та світу щодо їх розвитку, або намагалася наверстати втрачений час для вдосконалення та подолання прогалин у законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. «Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.: іл.
3. Іванов В. М. Історія держави і права України: Підручник. К. : МАУП, 2007. 552 с.
4. Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: Монографія. К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. С. 27.
5. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. К.: Ваіте, 2021. 528 с.

The report examines the history of the emergence and development of human rights in Ukraine. Conclusions and recommendations on the issues are given.

Key words: human rights, history, development, rules, prohibitions.